

Magdalena Rosińska-Bukowska*

Uniwersytet Łódzki

WPŁYW SANKCJI EKONOMICZNYCH NA HANDEL MIĘDZYNARODOWY – ANALIZA ZMIAN W WYMIANIE HANDLOWEJ UNIA EUROPEJSKA–ROSJA

Streszczenie

Cel – próba oceny wpływu zastosowania sankcji na zmiany w strukturze i wielkości wymiany handlowej. Badanie przeprowadzono na przykładzie sankcji wprowadzonych przez UE i Stany Zjednoczone na Rosję w reakcji na jej interwencję na terytorium Ukrainy.

Metodologia badania – porównano obroty handlowe przed sankcjami (2004–2013) po wprowadzeniu sankcji i kontrsankcji rosyjskich (2014). Podjęto próbę oceny wpływu sankcji i związanych z nimi retorsji na interesy gospodarcze państw członkowskich UE, będących głównymi eksporterami na rosyjski rynek.

Słowa kluczowe: sankcje, restrykcje, handel międzynarodowy, handel UE-Rosja, SITC

Wprowadzenie

Międzynarodowe prawo publiczne, dopuszczając sankcje jako instrument działań na arenie międzynarodowej, w istocie tworzy zbiór restrykcyjnych przepisów, których główną funkcją jest regulacja stosunków między państwami, ustalanie

* E-mail: magdalena_rosinska@uni.lodz.pl.

zasad współpracy i metod rozwiązywania ewentualnych konfliktów¹. We współczesnym świecie sankcje międzynarodowe (polityczne, ekonomiczne) stały się jedyną, powszechnie akceptowaną formą wywierania nacisku na konkretne podmioty (państwa) w celu wymuszenia przestrzegania przez nie ustalonych norm międzynarodowych². Taką funkcję przypisano także sankcjom wymierzonym wobec Federacji Rosyjskiej w reakcji na łamanie przez Rosję zasad i norm prawa międzynarodowego, czyli podjęcia działań zbrojnych na Ukrainie. Celem niniejszego opracowania jest próba oceny wpływu zastosowania sankcji na strukturę i wielkość wymiany handlowej między Unią Europejską a Rosją na podstawie badania zmian obrotów handlowych po wprowadzeniu sankcji i kontrsanekcji rosyjskich (2014) w zestawieniu z adekwatnymi obrotami w latach 2004–2013 (bez sankcji).

Pierwsze sankcje na Federację Rosyjską Unia Europejska nałożyła w marcu 2014 roku³. Miały one charakter personalny i dotyczyły osób związanych z otoczeniem Kremla. W czerwcu 2014 roku Rada Europejska podjęła decyzję o zaostreniu sankcji – powstała lista osób i spółek, które materialnie bądź finansowo wspierają działania, podważające albo zagrażające suwerenności, integralności terytorialnej i niepodległości Ukrainy. Ponadto UE zwróciła się do Europejskiego Banku Inwestycyjnego o wstrzymanie finansowania nowych projektów realizowanych w Rosji⁴. Postanowiono również, że w ramach struktur Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju państwa członkowskie mają dążyć do wstrzymania nowych projektów z Federacją Rosyjską⁵. Przywódcy UE zwrócili się też do Komisji Europejskiej o „przeprowadzenie ponownej oceny programów współpracy UE–Rosja” i rozważenie zawieszenia realizacji niektórych unijnych programów współpracy dwustronnej i regionalnej. Zalecono kontynuowanie wyłącznie współpracy transgranicznej i dotyczącej budowy społeczeństwa obywatelskiego.

¹ A.R. Ziegler, *Introduction au droit international public*, Stämpfli Editions SA, Berne Berne 2011, s. 3–5.

² R. Caruso, *The Impact of International Economic Sanctions on Trade. An empirical Analysis*, Università Cattolica del Sacro Cuore di Milano, Milan 2003, s. 2.

³ Dotychczas sankcje zastosowały Stany Zjednoczone. W marcu 2015 r. Prezydent B. Obama zdecydował o ich przedłużeniu na kolejny rok. UE także rozważa taką możliwość.

⁴ Pożyczki z EBI dla rosyjskiego sektora publicznego 300–500 mln EUR rocznie.

⁵ W 2013 r. Rosja otrzymała kredyty na ok. 1,8 mld EUR. Zob. *Nowe sankcje przeciwko Rosji*, www.polskatimes.pl/arttykul/3509313.html (17.07.2014).

Gdy te naciski nie okazały się skuteczne, 29 lipca 2014 roku UE zdecydowała o uruchomieniu pierwszych ekonomicznych sankcji. Ich celem było uderzenie w konkretne sektory rosyjskiej gospodarki: usługi finansowe, handel bronią⁶, sprzedaż zaawansowanych technologii. Były to sankcje „celowane”, czyli wymierzone w tzw. dobra podwójnego wykorzystania – możliwe do zastosowania dla celów cywilnych i wojskowych (np. środki chemiczne, obrabiarki, komputery o wysokiej wydajności, elektronikę⁷), czy tzw. usługi wrażliwe, np. technologie wydobywania ropy ze złóż arktycznych⁸. Sankcje finansowe służyły ograniczeniu głównym rosyjskim bankom z większościovym udziałem państwa dostępu do europejskiego rynku kapitałowego⁹. Sankcje objęły konkretne firmy: koncerny paliwowe – Rosneft, Transneft i GazpromNieft; firmy przemysłu zbrojeniowego – OPK Oboronprom, United Aircraft Corporation, Urałwagonzawod, Ałmaz-Antiej; banki – m.in. WTB (VTB), WEB(VEB), Gazprombank, Rosyjski Narodowy Bank Komercyjny i np. linie lotnicze Dobrolot (spółkę-córkę Aerofłotu). Do września 2014 roku UE nałożyła sankcje na 23 firmy i osoby prawne oraz sankcje wizowe i finansowe na 119 osób¹⁰.

W odpowiedzi na sankcje Rosja podjęła działania retorsyjne – kontrsankcje. Najpierw 1 sierpnia 2014 roku ogłosiła embargo na niektóre owoce i warzywa z Polski¹¹, następnie 7 sierpnia 2014 roku – na zachodnie produkty spożywcze i żywność (warzywa i owoce, mięso, ryby i przetwory mleczarskie). Łącznie zakazem objęto

⁶ Eksport (Eurostat 2014): UE o wartości ok. 300 mln EUR, Rosji do UE o wartości ok. 3,2 mld EUR. Embargo na dostawy broni dotyczyło nowych kontraktów.

⁷ Eksport (Eurostat 2014): UE o wartości ok. 20 mld EUR.

⁸ Wprowadzenie systemu licencji np. na sprzęt potrzebny Rosji w trzech sektorach: wierceń gębinowych, gaz łupkowy i eksploracja złóż w Arktyce.

⁹ Zakaz dotyczy obrotu papierami wartościowymi i innymi instrumentami rynku pieniężnego wyemitowanymi po 1 sierpnia 2014 r. z okresem wymagalności ponad 90 dni, a także świadczenia na ich rzecz usług (np. brokerskich). Sankcje nie pozbawiły jednak rosyjskich banków możliwości zaciągania kredytów w europejskich instytucjach finansowych. Nie objęły także firm-córek rosyjskich banków zarejestrowanych na terytorium UE.

¹⁰ C. Cohen, J. Gabel, *Global Forecast 2015. Crisis and Opportunity*, <http://csis.org/files/publication/141110.pdf> (dostęp: 7.03.2015) oraz J. Zarate, *After the sanctions, prepare for the Russian counterattack*, „Financial Times” 2014, www.kyivpost.com/365903.html (dostęp: 22.02.2015).

¹¹ KE uruchomiła system wsparcia dla producentów owoców i warzyw: 125 mln EUR na rekompensaty za wycofanie z rynku szybko psujących się owoców i warzyw. Ponad 85% wniosków pochodziło z Polski.

produkty z 32 państw (w tym z UE, USA, Kanady, Australii i Norwegii). Władze rosyjskie starały się udowodnić, że sankcje bardziej zaszkodzą UE niż Rosji¹².

1. Wpływ sankcji nałożonych na Rosję oraz kontrsankcji rosyjskich na interesy państw członkowskich UE – wybrane przykłady

Wpływ sankcji nałożonych na Rosję oraz retorsyjne kontrsankcje rosyjskie na interesy poszczególnych państw UE jest oczywiście zróżnicowany. Największe straty poniosły Litwa (927 mln EUR) oraz Polska (841 mln EUR). W pierwszym przypadku to niezwykle potężny cios dla tak małej gospodarki, w drugim straty dotkliwe lecz nierujnujące. Zestawienie strat, jakie poniosły np. Niemcy (595 mln EUR) i Holandia (528 mln EUR)¹³, również nie w pełni odzwierciedla rzeczywistych skutków dla tych gospodarek. Dane te potwierdzają, że do rzetelnej oceny wpływu sankcji na dane państwo konieczne jest uwzględnienie wielkości danej gospodarki oraz struktury jej eksportu, w tym dotychczasowych relacji handlowych z Rosją. Badając wpływ sankcji na państwa UE, odwołano się zatem do przykładów Niemiec, Włoch, Polski, ale uwzględniono także skutki restrykcji dla mniejszych eksporterów.

Największym unijnym inwestorem w Rosji oraz największym jej partnerem handlowym (30% unijnego eksportu) są Niemcy, dlatego ich stanowisko wobec tego państwa jest tak ważne. Największe straty w okresie kwiecień–wrzesień 2013–2014, dotyczyły rynków mięsa (88%) i produktów mlecznych (49%) oraz maszyn, urządzeń i motoryzacji (34%), natomiast wymiana handlowa Rosja–Niemcy spadła w 2014 roku o 20%¹⁴.

We Włoszech sankcje silnie odczuli producenci sprzętu transportowego, maszyn i urządzeń (37-procentowy spadek eksportu w tym samym okresie) oraz producenci ekskluzywnego obuwia i odzieży i innych dóbr luksusowych. Rolne kontrsankcje rosyjskie także uderzyły we włoski eksport m.in. mięsa, mleka (w tym

¹² I. Traynor, *Ukraine crisis: any EU sanctions are unlikely to make impression on Putin*, www.theguardian.com (dostęp: 5.03.2014).

¹³ Straty oszacowane na podstawie danych EUROSTAT 2014. Inne państwa UE: Dania (377 mln EUR), Hiszpania (338 mln EUR), Finlandia (283 mln EUR), Belgia (281 mln EUR) i Francja (244 mln EUR).

¹⁴ D. Hirschfeld, M. Metzke, *Relacje gospodarcze Niemcy–Rosja*, www.dw.de (dostęp: 3.03.2015).

serów), owoców i warzyw¹⁵. Rosyjskie embargo spowodowało straty o wartości 183 mln EUR w 2014 roku oraz przewidywane 250 mln EUR w 2015 roku. Łącznie sankcje oznaczają 25 procentowy spadek eksportu Włoch do Rosji¹⁶.

Polskie produkty objęte sankcjami to blisko 80% eksportu rolno-spożywczego do Rosji, o wartości 841 mln EUR¹⁷. Stanowiło to 5–7% całej eksportowanej przez Polskę żywności.

Z przedstawionych danych wynika, że choć Rosja jest ważnym rynkiem dla największych z unijnych eksporterów i skutki sankcji są dla nich odczuwalne (zwłaszcza w poszczególnych obszarach), to w żadnym razie nie powodują załamania ich wymiany handlowej z zagranicą. Nieco inny wymiar mają sankcje dla mniejszych państw. Sankcje wobec Rosji drastycznie obniżyły obroty handlowe Rosja–Finlandia, ale spowodowały także odpływ rosyjskiego kapitału z fińskiego rynku, co okazało się znacznie dotkliwsze. W Czechach straty wywołane sankcjami są groźne, mimo, że dotyczą właściwie jedynie przemysłu maszynowego, ale który był podstawą czeskiego eksportu do Rosji. Czeskie firmy obawiają się, że ich miejsce już na stałe zajęli np. chińscy dostawcy. W Słowacji i Grecji, uderzyły kontrsankcje rolne¹⁸.

2. Analiza oddziaływania sankcji i kontrsankcji na przepływy towarowe UE–Rosja w wybranych sekcjach SITC

Analizę oddziaływania sankcji na handel UE–Rosja przeprowadzono wykorzystując klasyfikację towarową według Standardu International Trade Classification (SITC) oraz danych Eurostatu 2014. Badanie wykazało, że największy udział

¹⁵ W okresie 1.04.2014 r. (bez sankcji) Włosi wyeksportowali łącznie 1326,3 tys. ton owoców i warzyw.

¹⁶ *Włoski handel przed wprowadzeniem embarga*, www.fresh-market.pl (dostęp: 20.11.2014); D. Conti, *In Ukraine Crisis, Italy's Hunger For Russian Gas Weakens Western Coalition*, www.ibtimes.com (dostęp: 20.11.2014).

¹⁷ Eksport mięsa i jego przetworów w 2014 r. w porównaniu z 2013 r. spadł o 68%, a eksport warzyw i owoców o ponad 22% (Eurostat 2014).

¹⁸ Rosyjskie embargo dotkliwe jest m.in. dla greckich producentów brzoskwiń, sera feta, greckiego jogurtu i ryb. Straty z tego tytułu sięgnęły 178 mln EUR, podczas gdy cały eksport Grecji do Rosji wyniósł w 2013 r. 406 mln EUR. Obecny rząd grecki (po wyborach w styczniu 2015 r.) jest zainteresowany podpisaniem dwustronnych umów z Rosją, co może być problemem w negocjacjach Rosja–UE.

w eksporcie z UE do Rosji mają następujące sektory: maszyn, urządzeń i sprzętu transportowego (SITC 7 – 50%), chemikaliów i produktów pokrewnych (SITC 5 – 16%), wyrobów przemysłowych (SITC 8 – 13%), produktów przemysłowych klasyfikowanych według surowca (SITC 6 – 12%) oraz żywności i zwierząt żywych (SITC 0 – 7%). W tabeli 1 przedstawiono wartość eksportu UE-28 do Rosji wymienionych sekcji SITC w latach 2004–2013, a w tabeli 2 – saldo handlowe sekcji o najwyższym saldzie dodatnim.

Tabela 1. Eksport UE 28 do Rosji wybranych sekcji SITC w latach 2004–2013 (mln EUR)

Sekcje SITC	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
SITC 0	7 025,60	7 902,50	10 135,70	11 414,10	12 886,10	10 589,10	14 194,20	15 549,90	16 596,30	17 525,30
SITC 5	12 852,10	16 502,10	21 935,00	24 878,60	27 661,60	22 824,40	31 311,10	35 951,90	39 206,10	40 299,60
SITC 6	11 997,30	14 580,00	18 689,30	21 953,60	24 118,20	15 110,50	19 987,90	23 745,00	25 428,00	25 164,30
SITC 7	43 099,60	53 491,20	67 309,20	86 787,60	106 799,50	56 896,50	77 067,70	104 548,90	122 465,70	113 399,90
SITC 8	12 517,33	15 004,22	19 213,91	24 149,40	27 479,58	17 647,32	20 664,29	25 578,85	29 368,27	29 838,67

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Traditional International Trade Database Access (ComExt)*, Eurostat 2014, November–December.

Tabela 2. Saldo handlu UE 28–Rosja w latach 2004–2013 (mln EUR) dla SITC o najwyższym saldzie dodatnim

Sekcje SITC	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
SITC 0	2 930,20	3 324,10	4 311,60	4 875,20	5 669,00	4 720,60	6 564,10	6 840,40	6 928,20	7 586,60
SITC 5	3 273,70	4 593,80	6 986,90	8 007,30	8 559,60	8 086,90	1 094,10	12 196,20	13 273,10	13 863,80
SITC 7	20 312,730	25 489,34	32 461,04	41 904,23	51 931,03	27 290,39	37 166,33	50 575,98	59 255,47	54 729,16
SITC 8	5 848,97	6 988,65	9 086,54	11 539,47	13 296,03	8 510,54	9 983,53	12 377,76	14 161,20	14 484,43

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Traditional International Trade...*

Udział w eksporcie do Rosji poszczególnych państw UE różni się znacznie, co ilustrują dane w tabeli 3¹⁹.

¹⁹ W badaniu celowo pominięto Finlandię z powodu jej specyficznych powiązań handlowych z Rosją.

Tabela 3. Struktura eksportu do Rosji wybranych państw UE
– udział głównych sekcji w całości eksportu (%)

Państwo	Niemcy	Włochy	Polska	Holandia	Francja
SITC 0	3	4	15	12	6
SITC 5	16	*	16	14	29
SITC 6	9	*	25	*	*
SITC 7	57	40	35	52	45
SITC 8	11	32	13	9	9

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Traditional International Trade...*

Następnym krokiem była analiza wewnętrznej struktury poszczególnych sekcji SITC w badanych państwach – kolejność analizy sekcji była podyktowana ich wagą w eksporcie do Rosji. Obliczono udział danego państwa w całości eksportu UE do Rosji oraz zaznaczono ewentualny spadek eksportu w efekcie sankcji (badaniem porównawczym objęto okres kwiecień–sierpień 2013 r. – kwiecień–sierpień 2014 r.).

Niemcy – SITC 7, w tym maszyny i urządzenia energetyczne (37%); pojazdy drogowe (33%); przemysł elektromaszynowy: sprzęt przemysłowy i części do maszyn (16%); sprzęt specjalistyczny (14%) – spadek wartości eksportu całej sekcji w 2014 r. i 2013 r. o 1876 mln EUR (w tym 977 mln EUR dotyczy motoryzacji). Sektor chemiczny (SITC 5): produkty medyczne i farmaceutyczne (11%); perfumy i olejki eteryczne (7%); przetworzone tworzywa sztuczne (7%) – w 2014 r. i 2013 r. odnotowano spadek wartości eksportu całej sekcji o 150 mln EUR. Sektor przemysłowy (SITC 8): aparatura kontrolna – udział Niemiec w eksporcie UE do Rosji to ok. 70% (spadek o 13%); sprzęt fotograficzno-optyczny – udział Niemiec ok. 50% (spadek o 21%); wyposażenie oraz sprzęt sanitarny, hydrauliczny, grzejny i oświetleniowy (spadek o 27%); odzież (spadek o 10%); inne artykuły przemysłowe (spadek o 21%). Sektor rolny (SITC 0): mięso i przetwory mięsne (spadek o 86%), produkty mleczne i jaja (spadek o 40%), pasze dla zwierząt (spadek o 20%).

Włochy – SITC 7, w tym sprzęt transportowy (94%), maszyny i urządzenia do obróbki metali (25%), sprzęt specjalistyczny. SITC 8: dobra luksusowe, zwłaszcza odzież i obuwie – udział Włoch w eksporcie UE do Rosji ok. 60% (spadek o 16%, w tym odzież o 11% i obuwie o 25%); meble (spadek o 10%, czyli o 32 mln EUR); inne artykuły przemysłowe (spadek o 11%). Sektor rolny (SITC 0): mięso

i przetwory mięsne (spadek o 47%), produkty mleczne i jaja, w tym sery (spadek o 14%), cukier i miód (spadek o 7%).

Polska – SITC 7, w tym pojazdy drogowe (spadek o 55%), maszyny i urządzenia energetyczne (spadek o 37%). Sektor towary przemysłowe według surowca (SITC 6); w tym papier, tektura i wyroby z masy papierniczej (spadek o 11%). Sektor chemiczny (SITC 5): chemia organiczna, w tym kwasy karboksylowe (spadek o 63%); produkty medyczne i farmaceutyczne (spadek o 17%); różne produkty materiały chemiczne (spadek o 10%), perfumy i olejki eteryczne (spadek o 3%). Sektor żywnościowy (15%): mięso i przetwory mięsne (spadek o 75%), produkty mleczne i jaja, w tym sery (spadek o 25%), warzywa i owoce (spadek o 24%). Sektor artykuły przemysłowe (SITC 8): obuwie – udział Polski w eksporcie UE do Rosji ok. 20% (spadek o 10%); inne artykuły przemysłowe (spadek o 20%); meble (spadek o 5%); wyposażenie oraz sprzęt sanitarny, hydrauliczny, grzejny i oświetleniowy (spadek o 3,5%).

Holandia – SITC 7, w tym maszyny i urządzenia do obróbki metali (spadek o 50%), sprzęt transportowy (spadek o 41%). Sektor chemiczny (SITC 5): pigmenty, garbniki i środki barwiące (spadek o 25%), przetworzone tworzywa sztuczne (spadek o 13%), różne produkty chemiczne (spadek o 2%), produkty medyczne i farmaceutyczne (spadek o 1%). Sektor żywnościowy (SITC 0): mięso i przetwory mięsne (spadek o 78%), pasze dla zwierząt (spadek o 30%); różne produkty spożywcze (spadek o 25%); produkty mleczne, w tym sery (spadek o 15%). Sektor przemysłowy (SITC 8): meble (spadek o 2%).

Francja – SITC 7, w tym sprzęt transportowy (spadek o 53%), sprzęt specjalistyczny. Sektor chemiczny (SITC 5): chemia organiczna (spadek o 64%); produkty medyczne i farmaceutyczne (spadek o 20%); tworzywa sztuczne podstawowe (spadek o 10%); perfumy i olejki eteryczne (spadek o 6%) – spadek wartości eksportu całej sekcji w 2014 r. i 2013 r. o 100 mln EUR. Sektor artykuły przemysłowe różne (SITC 8): meble (spadek o 40%, co stanowi jedynie 5 mln EUR). Sektor żywnościowy (SITC 0): mięso i przetwory mięsne (spadek o 72%); produkty mleczne (spadek o 21%); zboża i przetwory zbożowe (spadek o 33%).

Ponadto przeprowadzono analizę zmian eksportu badanych państw w wybranych sekcjach SITC w okresie sierpień–wrzesień 2013 r. – sierpień–wrzesień 2014 r. (tab. 4). Chodziło bowiem o sprawdzenie, czy statystyczny obraz handlu dla krótkich okresów może posłużyć do oceny oddziaływania sankcji.

Tabela 4 Zmiany eksportu sierpień–wrzesień 2014/sierpień–wrzesień 2013 (mln EUR)

SEKCJE SITC	Sierpień–wrzesień	Niemcy	Włochy	Polska	Holandia	Francja
SITC 0	2013	51,23	16,43	37,16	134,64	68,31
	2014	35,22	8,80	29,74	49,16	24,21
SITC 5	2013	6,70	0,04	1,44	1,67	0,64
	2014	7,81	0,18	0,00	1,61	0,39
SITC 7	2013	128,91	93,99	185,20	275,70	263,37
	2014	138,59	71,70	135,82	448,50	259,88
SITC 8	2013	94,03	35,35	15,53	177,60	98,65
	2014	95,18	35,71	11,87	194,22	81,11

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Traditional International Trade...*

Na podstawie krótkookresowego obrazu statystycznego (08–09.2013 r. – 08–09.2014 r.) ustalono, że można analizować zmiany w handlu bezpośrednio po wprowadzeniu sankcji, jeśli dotyczą one konkretnego sektora – tu: w dwóch pierwszych miesiącach obowiązywania kontrsankcji rosyjskich (SITC 0) uzyskano potwierdzenie znacznych spadków obrotów we wszystkich badanych podmiotach. Nie pozwala to jednak na uzyskanie rzetelnego obrazu zmian w handlu wówczas, gdy sankcje dotyczą wielu produktów z różnych sekcji (tu: SITC 5, 7, 8). W tym celu należy przeprowadzić analizę przekrojową obejmującą dłuższe przedziały czasowe.

3. Próba oceny długookresowego wpływu sankcji na handel w wybranym sektorze – SITC 7

Do sektorowej oceny wpływu wprowadzenia sankcji na Rosję na zmiany w handlu przyjęto sekcję SITC 7 – maszyny, urządzenia i sprzęt transportowy, obejmującą połowę unijnego eksportu do Rosji. Dane w tabeli 5 posłużyły do analizy zmian wartości eksportu pięciu badanych państw do Rosji w miesiącach kwiecień–sierpień latach 2011–2013 (bez sankcji) w zestawieniu z tymi samymi miesiącami w 2014 r.

Z badania wynika, że sankcje szczególnie mocno odbiły się w tym sektorze na gospodarce Niemiec, dotykając niemal wszystkich działów sekcji (z wyjątkiem obróbki metali i innych pojazdów). We Włoszech największe spadki dotyczyły sprzętu transportowego, pojazdów i specjalistycznych urządzeń dla przemysłu. W Polsce najdotkliwsze spadki odnotowano w eksporcie motoryzacyjnym oraz urządzeń

Tabela 5. Eksport do Rosji towarów z sekcji SITC 7 (kwiecień–sierpień)
w latach 2011–2014 (mln EUR) przez wybrane państwa UE

Podsekcje SITC 7	Rok	Niemcy	Włochy	Polska	Holandia	Francja
71. Maszyny i urządzenia energetyczne	2011	449,79	115,92	48,96	30,67	77,63
	2012	482,05	55,47	51,15	90,47	132,06
	2013	604,87	80,35	86,57	83,20	136,56
	2014	376,41	129,70	55,22	69,32	140,18
72. Sprzęt specjalistyczny dla poszczególnych gałęzi przemysłu	2011	1363,59	416,30	106,52	203,23	131,31
	2012	1444,00	441,11	141,07	223,76	145,81
	2013	1242,32	445,13	179,18	186,81	125,09
	2014	1063,57	344,30	216,39	200,16	82,45
73. Maszyny i urządzenia do obróbki metali	2011	296,00	168,03	25,34	12,91	35,96
	2012	297,36	142,05	17,64	15,25	30,46
	2013	278,42	145,68	17,35	24,97	15,82
	2014	283,93	108,95	31,16	12,41	37,87
74. Ogólny sprzęt przemysłowy i części do maszyn	2011	1460,19	589,57	155,73	144,50	165,49
	2012	1680,93	588,81	189,15	210,03	237,91
	2013	1660,62	664,52	207,58	199,32	213,32
	2014	1401,60	779,40	214,64	163,30	178,48
75. Maszyny biurowe i urządzenia do automatycznego przetwarzania danych	2011	355,64	6,77	4,62	471,33	20,40
	2012	373,60	8,41	38,32	784,11	18,19
	2013	391,84	8,47	27,59	556,42	23,80
	2014	215,12	5,44	22,91	273,94	16,63
76. Sprzęt i urządzenia telekomunikacyjne	2011	159,63	10,75	99,44	230,92	27,26
	2012	175,32	10,77	147,32	284,11	66,49
	2013	209,42	10,15	173,29	313,27	57,46
	2014	124,61	7,12	143,30	160,70	55,47
77. Aparatura, maszyny i urządzenia elektryczne	2011	1005,26	179,08	147,89	159,17	189,61
	2012	1171,46	188,36	196,74	257,67	277,65
	2013	1076,55	180,81	237,53	171,50	255,68
	2014	892,31	163,09	171,19	181,86	177,84
78. Pojazdy drogowe	2011	2769,20	168,08	347,64	134,72	292,39
	2012	3656,94	226,43	381,81	260,94	372,05
	2013	2976,46	217,27	344,95	202,37	188,10
	2014	1999,14	147,29	156,43	156,21	174,08
79. Inny sprzęt transportowy	2011	130,99	99,59	199,54	5,72	661,96
	2012	157,74	27,67	49,40	15,48	626,50
	2013	447,73	168,54	83,40	27,15	837,63
	2014	476,25	10,16	115,67	16,05	389,59

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Traditional International Trade*..

elektrycznych i telekomunikacyjnych. Maszyny biurowe, urządzenia do przetwarzania danych i telekomunikacyjne oraz pojazdy drogowe to obszary najsilniej dotknięte sankcjami w Holandii. Francja odczuła sankcje w wyniku spadku eksportu sprzętu transportowego, wyposażenia przemysłu (w tym specjalistycznego) oraz aparatury i urządzeń elektrycznych. Ponieważ w czterech z pięciu badanych przypadków nastąpił wyraźny spadek eksportu w dziale pojazdy drogowe, analizę pogłębił o obserwacje rosyjskiego rynku motoryzacyjnego.

Badanie wykazało, że w Rosji zainwestowali praktycznie wszyscy liczący się na świecie producenci samochodów (w tym europejscy, m.in. VW, Renault, Fiat). Ich produkcja była sprzedawana w Rosji, Kazachstanie i na Białorusi²⁰. W tym przypadku sankcje wpłynęły przede wszystkim na spadek dochodów Rosji i Rosjan oraz drastyczne obniżenie kursu rubla. Największe straty ponieśli Niemcy, Włosi i Francuzi producenci pojazdów z segmentu masowego. Konsekwencją, choć pośrednio, był bowiem spadek popytu (w 2014 r. rosyjski rynek motoryzacyjny skurczył się o 1/5). Spadki dotknęły nawet korporacje osadzone na rosyjskim rynku dzięki współpracy z lokalnymi podmiotami. Renault (*joint venture* z OAO AvtoVAZ, będący największą firmą motoryzacyjną w Rosji) zanotował 10 procentowy spadek sprzedaży. Podobnie amerykański Ford (*joint venture* z OAO Sollerssem) odpisał na straty 329 mln USD wydane na inwestycje w Rosji²¹, natomiast General Motors: Chevrolet odnotował spadek o 23%, Opel – o 12%²².

Podsumowanie

Sankcje z uwagi na fakt, że obejmują wybrane kategorie produktów, spowodowały w ujęciu globalnym (UE) mniejsze straty, niż początkowo zakładano. Są one jednak dotkliwe dla konkretnych sektorów, ich działów będących specjalizacją „rosyjską” danego państwa. Analizując wpływ sankcji można dostrzec, że najsilniej, ale w konkretnych obszarach, odczuły sankcje państwa najintensywniej

²⁰ V. Boutenko, E. Kreid, N. Lang, S. Mauerer, *Transforming Russia's Auto Industry: From Recovery to Competitiveness*, www.bcg.com, July 2013.

²¹ D. Walewska, *Kłopoty producentów aut w Rosji*, www.ekonomia.rp.pl/1135448.html (dostęp: 24.08.2014).

²² J. Bereźnicki, *Zachodni producenci aut mają odpowiedź na sankcje więcej inwestycji w Rosji*, www.biztok.pl/moto_a18011 (dostęp: 7.10.2014).

zaangażowane na rynku rosyjskim. Większe perturbacje o charakterze ogólnogospodarczym rodzą one jednak dla najmniejszych państw²³. Jest to sytuacja analogiczna do modelu korporacyjnego – najsilniej odczuwają niekorzystne zmiany sytuacji rynkowej mniejsze podmioty (przedsiębiorstwa małe i średnie współpracujące z korporacją), specjalizujące się np. w wybranej czynności lub obsłudze danego rynku. Liderzy są zdolni do przeniesienia swojej aktywności (tu: strumieni handlu), przez wykorzystanie atrybutu efektywności globalnej²⁴. Mając to na uwadze, należy stwierdzić, że skuteczność wprowadzenia sankcji zależy przede wszystkim od solidarności i zachowania jedności systemu koalicyjnego (UE) – korporacji opartej na idei utrzymania ładu międzynarodowego poprzez sankcje dyscyplinujące Rosję.

Analiza wewnętrznej struktury przepływów w wymienionych sekcjach wykazała, że sankcje najsilniej uderzyły w przemysł produkujący maszyny i urządzenia oraz sprzęt transportowy w Niemczech i Polsce; chemikalia w Niemczech, Francji i Polsce; różne wyroby przemysłowe, w tym odzież i tekstylia w Niemczech, we Włoszech i w Polsce; specjalistyczny sprzęt dla przemysłu – w Niemczech, Włoszech, Francji. Wprowadzone kontr sankcje dotyczyły sektora rolno-spożywczego, w którym największe spadki eksportu odnotowano na następujących rynkach UE-28: mięsa i przetworów mięsnych, mleka i przetworów mlecznych oraz warzyw i owoców.

Spadek eksportu sekcji, będący efektem zachodnich sankcji, rykoszetem uderzył w rodzimy sektor motoryzacyjny. Nie został on wprost objęty sankcjami, ale paradoksalnie dotknęły go one jako wynik skutecznego uderzenia w rosyjską gospodarkę. Ze sprzedaży pojazdów na rosyjskim rynku motoryzacyjnym firmy osiągały bowiem 70–90% przychodów. Udział sprzedaży części zamiennych i usług, które jako sprzęt tzw. podwójnego zastosowania mogłyby być bezpośrednio dotknięte sankcjami, wynosi 10–30%. W tym przypadku zmiany w handlu są zatem kosztem nałożenia sankcji jako narzędzia przywracania ładu międzynarodowego.

²³ B. Cöllen, *Kto nakarmi teraz Rosjan? Roszady na rynku eksportu żywności*, www.dw.de/17843604 (dostęp: 10.08.2014).

²⁴ M. Rosińska-Bukowska, *Rozwój globalnych sieci biznesowych jako strategia konkurencyjna korporacji transnarodowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2012, s. 24.

Literatura

- Bendini R., *Unia Europejska i jej partnerzy handlowi*, www.europarl.europa.eu/ftu_6.2.1.pdf.
- Bereźnicki J., *Zachodni producenci aut mają odpowiedź na sankcje więcej inwestycji w Rosji*, www.biztok.pl/moto_a18011.
- Boutenko V., Kreid E., Lang N., Mauerer S., *Transforming Russia's Auto Industry: From Recovery to Competitiveness*, www.bcg.com, July 2013.
- Caruso R., *The Impact of International Economic Sanctions on Trade. An empirical Analysis*, Milan, *Università Cattolica del Sacro Cuore di Milano*, Milano 2003.
- Cohen C., Gabel J., *Global Forecast 2015. Crisis and Opportunity*, http://csis.org/files/publication/141110_Cohen_GlobalForecast2015_Web.pdf.
- Conti D., *In Ukraine Crisis, Italy's Hunger For Russian Gas Weakens Western Coalition*, www.ibtimes.com.
- Cöllen B., *Kto nakarmi teraz Rosjan? Roszady na rynku eksportu żywności*, www.dw.de/17843604.
- Drewnowska B., *Apetyt Unii ratuje nasz eksport*, www.ekonomia.rp.pl/1113263.html.
- Drezner D.W., *An Analytically Eclectic Approach to Sanctions and Non-Proliferation*, w: *Sanctions, Statecraft, and Nuclear Proliferation*, red. E. Solingen, Cambridge University Press, Cambridge, New York 2012.
- Traditional International Trade Database Access (ComExt)*, Eurostat 2014, November–December.
- Gagné K., *Une analyse de la sanction économique en droit international*, Université de Montréal, Montreal 2005.
- Grosse T.G., *W poszukiwaniu geoekonomii w Europie*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa, 2014.
- Hirschfeld D., Metzke M., *Relacje gospodarcze Niemcy–Rosja*, www.dw.de.
- Nowe sankcje przeciwko Rosji*, www.polskatimes.pl/artukul/3509313.html.
- Rosińska-Bukowska M., *Rozwój globalnych sieci biznesowych jako strategia konkurencyjna korporacji transnarodowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2012.
- Traynor I., *Ukraine Crisis: Any EU Sanctions Are Unlikely to Make Impression on Putin*, www.theguardian.com.
- Walewska D., *Kłopoty producentów aut w Rosji*, www.ekonomia.rp.pl/1135448.html.
- Włoski handel przed wprowadzeniem embarga*, www.fresh-market.pl.
- Zarate J., *After the sanctions, prepare for the Russian counterattack*, „Financial Times” 2014 www.kyivpost.com/365903.html.
- Ziegler A.R., *Introduction au Droit International Public*, Stämpfli Editions SA Berne, Berne 2011.

**THE IMPACT OF ECONOMIC SANCTIONS ON THE INTERNATIONAL TRADE
– ANALYSE CHANGES IN THE TRADE OF THE EU–RUSSIA (2014)**

Abstract

The aim of the study is attempt to assess the impact of international economic sanctions on the changes in the structure and volume of the trade – the example restrictions on line EU-Russia. The study involved comparing the trade before sanctions (2004–2013) and after the introduction of sanctions (2014). The study attempts to assess the impact of restrictions on the economic interests of EU Member States which are the main exporters to the Russian market. A sectoral approach has been presented, taking into account different sections according to Standard International Trade Classification (SITC). The study presents attempt to assess the impact of the introduction of sanctions against Russia for trade in a particular sector – SITC 7. The last part – multilateral economic sanctions as instrument of keeping international order of world.

Translated by Magdalena Rosińska-Bukowska

Keywords: sanctions, restrictions, international trade, trade EU-Russia, SITC

JEL codes: F13, F14, F42, L6